

uit kon.' Mevrouw Reinsberg probeerde stil te blijven liggen, maar zij voelde, zo noteerde zij, 'eene macht in mij opkomen, die alles uit elkander wilde rukken, doch ik viel telkens weer neer.' (102)

Van Belzen is niet bang voor het betreden van paden die historici en biografen vaak glibberig en onbegaanbaar vinden als het gaat om het gevoelsleven van mensen uit het verleden. Hij laat geen enkele mogelijkheid onbenut om meer inzicht te krijgen in mevrouw Reinsbergs geval. Zo gebruikt hij, met de nodige voorzichtigheid, de door psychologen en psychiaters veelgebruikte *Diagnostic and statistical manual* (DSM), waarmee geestelijke stoornissen en problemen (van pathologische gokverslaving, automutilatie en eetstoornissen tot godsdienstwaanzin) benoemd, beschreven en geïnterpreteerd kunnen worden.

De doorwrochte interdisciplinaire studie *Religie, melancholie en zelf* is een aanwinst voor cultuur- en godsdienstpsychologen, historici en biografen. En door Jaap van Belzen heeft mevrouw Doetje Reinsberg-Ypes eindelijk de aandacht en waardering gekregen waarnaar ze zo verlangde.

Jacques Dane

H. Meijer, *In Indië geworteld. De twintigste eeuw* (De geschiedenis van Indische Nederlanders; Amsterdam: Bert Bakker, 2004, 489 blz., € 27,50, ISBN 90 351 2617 3).

Het was op een avond met historici dat één van hen zei: 'De oplagecijfers van Pressers *Ondergang*, daar kunnen wij alleen van dromen.' Nu had ik nog nooit aan *Ondergang* gedacht met betrekking tot oplagecijfers, maar *all right*, ook oplagecijfers zijn een uitgangspunt in een discussie. Dat bleek. De aanwezigen raakten er opgewonden van, en stelden de vraag of kwaliteit eigenlijk wel verenigbaar is met hoge oplagen. Het grote publiek mag dan van vertellingen houden, de modern geschoolde historicus analyseert, detailleert en gaat in debat met vakgenoten, en dat leidt zelden tot een boek dat gretig aftrek vindt, vond men. Een tussenweg leek er niet te zijn.

Maar is dat zo? Daar is twijfel over mogelijk. Natuurlijk moet een boek voor een breed publiek een onderwerp hebben dat een beetje aanspreekt — niet ieder onderwerp leent zich voor een goede vertelling. Maar aan de andere kant; er zijn mensen die de gave hebben een groot publiek te bereiken met onderwerpen die op het eerste gezicht saai zijn. Niet alle onderwerpen immers uit de Tweede Wereldoorlog, de Atjeh-oorlog, de zeventiende eeuw of de deling van Afrika spreken direct aan, maar toch bereikten en bereiken De Jong, Van 't Veer, Van Deursen en Wesseling grote groepen lezers. De Jong en Van 't Veer leerden het schrijven als verslaggever; Van Deursen en Wesseling hebben ongetwijfeld een grote aanleg om een verhaal te vertellen. Maar aanleg alleen is in de regel niet voldoende. Oefening baart kunst; schrijven kun je leren, tot op zekere hoogte. En als je dan ook nog een goed onderwerp hebt, breng je het ver.

De leef- en ervaringswereld van de Indo-europeaanen in de twintigste eeuw is zo'n onderwerp. En toch is Hans Meijers *In Indië geworteld. De twintigste eeuw* niet het boek voor het brede publiek geworden dat het had kunnen zijn. Dat komt niet omdat Meijer

langdradig analyseert of overdetaileert, maar omdat hij twee sporen tegelijk volgt. Meijers boek maakt deel uit van een kleine serie over de Europese samenleving in de Oost; eerder verschenen de *Uittocht uit Indië 1945-1995* van Wim Willems en *De oude Indische wereld* van Ulbe Bosma en Remco Raben. Meijer bestrijkt voor een deel dezelfde periode als Willems' *Uittocht*; Willems schreef over alle Europeanen die na 1949 weg moesten uit Indië en Meijer spitst dat toe op de Indo-europeanen, de (kinds)kinderen van blank en bruin. Meijer volgt, zoals gezegd, twee sporen in de behandeling van zijn stof. Op bladzijde één van de inleiding zegt hij een Indocentrische beschrijving te willen geven van het doen en laten van al 'die gewone Indische mensen ... die 's morgens opstonden, 's avonds gingen slapen en tussendoor werkten en hun dagelijks leven leefden.' Op de volgende bladzij zegt hij dat te willen doen 'op basis van het wedervaren van de IEV' — dat is het Indo-Europees Verbond, de belangrijkste belangenvereniging van Indo-europeanen in de (voormalige) kolonie en daarna. Aan de beschrijving van het IEV is de geschiedenis van een aantal andere belangenorganisaties gekoppeld.

Het lijkt me twijfelachtig of die keuze voor het IEV methodologisch gesproken een juiste is. Een historische studie van de Indische subcultuur met noodzakelijkerwijs een sterke antropologische inslag wordt zo vermengd met de institutionele geschiedenis van een aantal verenigingen die geleid werden door zaakwaarnemers die politiek bedreven. Dat maakt het boek heel gemengd van karakter, en van stijl. Aan de ene kant is het afstandelijk als het de politiek beschrijft; aan de andere kant is het empathisch als het gaat over het dagelijks leven met het vele onrecht en de raciale vooroordelen. Door de keuze van het IEV als de 'kapstok' waar het verhaal over het leven van de Indo's aan wordt opgehangen, schiet het relaas over het dagelijks leven wat te kort, en zijn een paar groepen onderbelicht gebleven.

De *kleine bungs* (kleine broers of kameraden) onder de Indo's die nooit erkend, laat staan geëcht werden en als 'onechte' kinderen in de kampong verdwenen waren, komen niet erg aan bod. Ook de *kleine bungs* die wel Nederlander waren, maar zo simpel leefden dat ze nooit lid werden van zo'n burgerlijke beweging als het IEV en het Nederlands soms nauwelijks machtig waren, blijven wat onderbelicht. Dat realiseert Meijer zich ook; terecht wijst hij op het gebrek aan bronnenmateriaal over deze twee groepen van kleine vrienden.

Een ander nadeel van geschiedschrijving over de Indo's aan de hand van de wederwaardigheden van het IEV en andere belangenverenigingen is dat het beroepsleven van de Indo in de kolonie te schetsmatig wordt beschreven. De Indo was de ruggengraat van het koloniale bestel, zegt Meijer in de inleiding — dat geldt trouwens ook voor het inlands bestuur, de inheemse tak van het binnenlands bestuur. Vandaar ook dat men kritisch moet kijken naar de veel gehoorde bewering dat de hele Indonesische archipel een 'project' was van blanken die dan toch maar mooi met vrij weinig mensen dat hele eilandenrijk in de palm van hun hand hielden. Het is een bewering die veel te boud is, en juist Meijer had hier meer gereede twijfel kunnen zaaien dan hij deed. Wat Meijer goed aangeeft, is hoe de Indo-europeanen zich door de 'volbloed' Nederlanders gediscrimineerd voelden, maar zelf danig neerkeken op de 'inlander' die daar op zijn beurt niets van hebben moest. Die 'inlanders', eenmaal Indonesiër geworden, wezen de Indo-europeanen dan ook af, en uit. En zo arriveerden de Indo's hier in Nederland waar we af en toe een glimp van hun oude subcultuur opvangen als we naar de Pasar Malam gaan.

Wie naar Meijers boek kijkt als naar een stuk institutionele geschiedenis, komt niet bedrogen uit. Er is een mooi overzicht ontstaan van de sociale en politieke positie van de middengeroepen van de Indo's in de koloniale maatschappij. Ook de politieke geschiedschrijving over de Indo-europeanen in de Japanse tijd en tijdens de revolutie is solide, net als de geschiedschrijving van de achtergebleven Indo's in de nieuwe Republic Indonesia, de gedwongen migratie van de anderen naar Nederland en het verblijf hier te lande. Maar de beoogde geschiedenis van het doen en laten van de Indo-europese gewone mensen van alle rangen en standen en hun dagelijks leven is het boek niet geworden.

De vraag is of dat erg is. Je zou ook kunnen zeggen dat het boek de lezer een raamwerk biedt dat hij of zij verder kan invullen met wat hij los en vast hoort en leest over de belevenissen van individuele Indo-europeanen toen en nu.

Tessel Pollmann

J. C. G. M. Jansen, *Het voortgezet onderwijs in Heerlen in de twintigste eeuw* (Historische reeks Parkstad Limburg IV; Heerlen: Stichting historische kring 'Het land van Herle', Stadsarchief, 2005, 401 blz., € 17,50, ISBN 90 804217 9 0).

Oostelijk Zuid-Limburg of de Oostelijke Mijnstreek (het gebied dat om mij niet geheel duidelijke redenen in dit boek voortdurend wordt aangeduid als 'OZL') heeft in de vorige eeuw wel zeer diepgaande sociaal-economische veranderingen doorgemaakt, die in de eerste plaats veroorzaakt zijn door het 'opgaan, blinken en verzinken' van de mijnindustrie. Zoals voor de hand ligt, is daardoor de structuur van het onderwijs in de regio en in het bijzonder het aanbod aan voorzieningen grondig gewijzigd. Dit rechtvaardigt op zichzelf al een uitgave als deze. Daarbij komt dat de auteur kon beschikken over, en zo tot ontsluiting kon komen van 'zo'n vijftig archieven en een schier onafzienbare hoeveelheid gedrukte bronnen.' (393) Tenslotte is het onderwerp ook van uitzonderlijk belang, omdat na de Onderwijspacificatie duidelijke krachtlijnen liepen tussen 'OZL' en 'Den Haag.' Tekenend is dat mr. M. A. M. Waszink als minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen Heerlen, de stad waar hij burgemeester was geweest, zeker niet vergat en dat zuster Xavier Nolens, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de ontwikkeling van het middelbaar onderwijs in Heerlen, een zuster was van de rooms-katholieke 'matador', mgr. W. H. Nolens. Zo kon Heerlen ook betekenis krijgen als proeftuin op onderwijsgebied, een rol die het decennialang, ja tot heden toe, heeft vervuld. (395) Merkwaardig is dat men in die rol startte vanuit een zekere achterstands-situatie. Omstreeks de vorige eeuwwisseling waren in de regio de secundaire onderwijsvoorzieningen zeer beperkt (zij omvatten overigens wel het prestigieuze Rolduc, tot kort na de Tweede Wereldoorlog niet alleen een opleiding voor toekomstige geestelijken). Het lager onderwijs stond tot de vroege jaren 1920 op een laag peil: doorgaans bleef de onderwijzer zweren bij het gebruik van leien, bang dat de inspecteur de schriften zou willen inzien. Dit soort details verlevendigen vaak het relaas van Jansen en dragen aanzienlijk tot de leesbaarheid bij.

Wie naar Meijers boek kijkt als naar een stuk institutionele geschiedenis, komt niet bedrogen uit. Er is een mooi overzicht ontstaan van de sociale en politieke positie van de middengroepen van de Indo's in de koloniale maatschappij. Ook de politieke geschiedschrijving over de Indo-europeanen in de Japanse tijd en tijdens de revolutie is solide, net als de geschiedschrijving van de achtergebleven Indo's in de nieuwe Republic Indonesia, de gedwongen migratie van de anderen naar Nederland en het verblijf hier te lande. Maar de beoogde geschiedenis van het doen en laten van de Indo-europese gewone mensen van alle rangen en standen en hun dagelijks leven is het boek niet geworden.

De vraag is of dat erg is. Je zou ook kunnen zeggen dat het boek de lezer een raamwerk biedt dat hij of zij verder kan invullen met wat hij los en vast hoort en leest over de belevenissen van individuele Indo-europeanen toen en nu.

Tessel Pollmann

J. C. G. M. Jansen, *Het voortgezet onderwijs in Heerlen in de twintigste eeuw* (Historische reeks Parkstad Limburg IV; Heerlen: Stichting historische kring 'Het land van Herle', Stadsarchief, 2005, 401 blz., € 17,50, ISBN 90 804217 9 0).

Oostelijk Zuid-Limburg of de Oostelijke Mijnstreek (het gebied dat om mij niet geheel duidelijke redenen in dit boek voortdurend wordt aangeduid als 'OZL') heeft in de vorige eeuw wel zeer diepgaande sociaal-economische veranderingen doorgemaakt, die in de eerste plaats veroorzaakt zijn door het 'opgaan, blinken en verzinken' van de mijnindustrie. Zoals voor de hand ligt, is daardoor de structuur van het onderwijs in de regio en in het bijzonder het aanbod aan voorzieningen grondig gewijzigd. Dit rechtvaardigt op zichzelf al een uitgave als deze. Daarbij komt dat de auteur kon beschikken over, en zo tot ontsluiting kon komen van 'zo'n vijftig archieven en een schier onafzienbare hoeveelheid gedrukte bronnen.' (393) Tenslotte is het onderwerp ook van uitzonderlijk belang, omdat na de Onderwijspacificatie duidelijke krachtlijnen liepen tussen 'OZL' en 'Den Haag.' Tekenend is dat mr. M. A. M. Waszink als minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen Heerlen, de stad waar hij burgemeester was geweest, zeker niet vergat en dat zuster Xavier Nolens, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de ontwikkeling van het middelbaar onderwijs in Heerlen, een zuster was van de rooms-katholieke 'matador', mgr. W. H. Nolens. Zo kon Heerlen ook betekenis krijgen als proeftuin op onderwijsgebied, een rol die het decennialang, ja tot heden toe, heeft vervuld. (395) Merkwaardig is dat men in die rol startte vanuit een zekere achterstands-situatie. Omstreeks de vorige eeuwwisseling waren in de regio de secundaire onderwijsvoorzieningen zeer beperkt (zij omvatten overigens wel het prestigieuze Rolduc, tot kort na de Tweede Wereldoorlog niet alleen een opleiding voor toekomstige geestelijken). Het lager onderwijs stond tot de vroege jaren 1920 op een laag peil: doorgaans bleef de onderwijzer zweren bij het gebruik van leien, bang dat de inspecteur de schriften zou willen inzien. Dit soort details verlevendigen vaak het relaas van Jansen en dragen aanzienlijk tot de leesbaarheid bij.